

Yurij Lastchuk
COMMON FEATURES OF THE CERAMIC ART OF TRYPIILYA,
JANSHAO, AND PODILLYA

Archeological research efforts have found that the neolithic ceramic culture of Yanchao, China (3000-2000 B.C.) is stylistically related to that of Trypillia. The study of the archeological material is indicative of the fact that the Yanchao culture originates from the central Podillya, Ukraine. The comparison of the Yanchao finds with pottery manufactured in the village of Adamovka reveal stylistic similarities and testifies to the continuity of the ceramic tradition in Ukraine.

С.С.Шумегга
**ХУДОЖНЯ ОБРОБКА ДЕРЕВИНИ: СВІТОВА ТЕНДЕНЦІЯ І
НАЦІОНАЛЬНІ СТИЛІ**

Історія виготовлення художніх меблів є одним із спеціальних розділів загальної історії мистецтва й культури нашого народу і народів світу.

Уже в епоху палеоліту люди створювали примітивні знаряддя праці, а рятуючись від холоду, переселялися в печери, які були першими примітивними формами житла. Після того, як людина покинула печеру, з'явилися житла з дерева й тростини. Початок цього періоду ранній кам'яний вік належить приблизно до XV-III тисячоліття до н.е., а кінець – до часу зародження цивілізації. В Єгипті це приблизно V тисячоліття до н.е.

Примітивні будівлі пов'язані вже з осілістю. Для цих будинків виготовлялися примітивні дерев'яні меблеві форми, хоч декору на них ще не було (рис.1). Лише в період неоліту поряд зі скотарством і землеробством розвивалося ткацтво, гончарство й обробка деревини, на виробках з'явилися орнаменти, що використовуються протягом всієї історії розвитку художньої обробки деревини, особливо при виготовленні меблів.

Окремі мотиви прикрас являють собою стилізовані зображення або символи натуральних предметів: наприклад, зигзагоподібна лінія відображає землю, а хрест – птаха. Поступово ці зображення стають все абстрактнішими, зберігаючи тільки найбільш характерні обриси реальних предметів, поступово перетворюючись в символи. [1, с.12].

Розвиток меблевих форм визначається потребами й смаками людей тієї чи іншої історичної епохи. У свою чергу, стильові форми меблів та інших виробів із деревини можуть засвідчити рівень культури й життєвого укладу суспільства даної епохи, рівень розвитку художніх ремесел, пов'язаних з виробництвом художніх меблів.

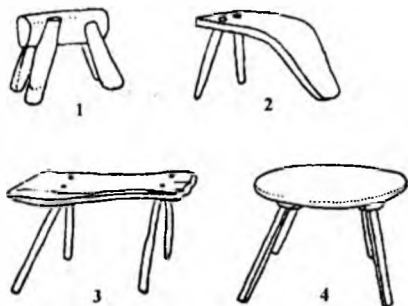

Рис. 1. Старовинні примітивні мебелі форми.

1. Табурет із суцільної колоди
2. Табурет з використанням природного згину дерева.
3. Стіл-стілець
4. Стіл круглий

У кожному примітивному землеробному господарстві можна було знайти предмети, прикрашені традиційною орнаментикою.

Конструктивне з'єднання елементів меблів з'явилося лише тоді, коли, внаслідок вдосконалення пил, колоди дерев стали розпилювати на дошки (першими це робили єгиптяни ще в II тисячолітті до н.е.).

Одночасно з розвитком технології обробки деревини для повсякденних потреб вдосконалюється її художнє оздоблення, зокрема різьбою.

Мистецтво різьби по дереву є найбільш поширеною художньою технікою. Внаслідок вдосконалення інструментів і пристроїв, поступово розвиваються й інші техніки художньої обробки деревини (точіння, інкрустація, інтарсія, маркетрі, витискування, випалювання і т. ін.) [3, с.213].

Однак старовинні дерев'яні меблі (через нестійкість деревини) майже не збереглися. Ми маємо про них уявлення завдяки небагатьом графічним зображенням у рукописах. Але навіть ці ілюстрації художніх виробів з деревини (в основному меблів) свідчать про те, що в багатьох країнах Сходу, а згодом і Європи, конструктивні технологічні й декоративні рішення виробів з деревини були на високому рівні. Наприклад, дерев'яні художні єгипетські меблі були створені ще в епоху Нового царства (II тисячоліття до н.е.). Цікавими своєю декоративністю є меблі Індії. Письмові документи свідчать про те, що робітники-індуси навчилися гнути деревину ще за 2000 років до н.е. Вони виготовляли з неї художні меблі тоді, як технологію гнуття в Європі було заново відкрито лише на початку XIX ст. [1, с.33].

У Китаї в цей період поширилися лакові меблі, якими також охоче користувалися європейці (рис.2).

Японські й грецькі меблі значно скромніші й простіші, ніж китайські, мають менше прикрас. Зате в них майстерно поєднано деревину, з урахуванням її природних властивостей. Здебільшого застосовували

клен, кедр, самшит, оливкове дерево, пальму, горіх і чорне дерево. Грецькі художники й майстри розробили класичні меблеві форми, які стали взірцями для наступних стильових форм меблів у багатьох країнах світу.

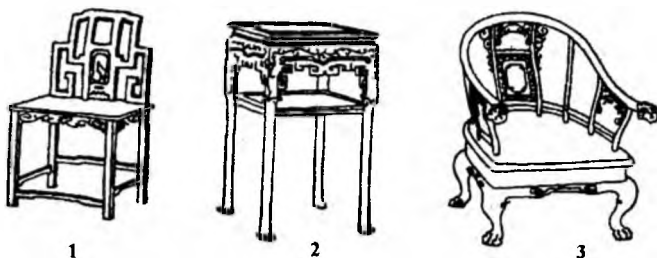

Рис. 2. Китайські меблі:

1. Стілець з решітчастою спинкою. 2. Столик лакований різьблений.
3. Крісло з вигнутими ніжками.

Японські й грецькі меблі значно скромніші й простіші, ніж китайські, мають менше прикрас. Зате в них майстерно поєднано деревину, з урахуванням її природних властивостей. Здебільшого застосовували клен, кедр, самшит, оливкове дерево, пальму, горіх і чорне дерево. Грецькі художники й майстри розробили класичні меблеві форми, які стали взірцями для наступних стильових форм меблів у багатьох країнах світу.

Римські меблі за конструкцією дуже нагадують грецькі, лише їх оздоблення відрізняється пластичністю різьби по дереву та металу. Для виготовлення меблів найчастіше застосовували кедр, тую, оливкове дерево, ясен і клен, для інтарсії – самшит, пальму, платан і чорне дерево. Крім того, оздоблювали різьбою, гравіюванням, розписом позолотою, інкрустацією та фанеруванням (облицюванням). На окремих елементах меблів можна побачити фігури звірів і птахів.

Римські майстри використовували майже всі ті інструменти, якими користуються і зараз. Столярне ремесло було на високому рівні. Для розкішних меблів поряд з деревиною застосовували дорогоцінні матеріали: бронзу, мрамур, золото, срібло, слонову кістку, ріг, панцир черепахи.

Порівнянно з грецько-римським меблевим мистецтвом, у візантійських меблях спостерігається значне спрощення форм, характерних витонченістю опори і спинки, які прикрашаються кольоровим розписом і позолотою. Пізніше форми меблів стають

грубими, з'являється багато прикрас, особливо в орнаментіці церковних меблів з християнськими мотивами.

Романська епоха характерна значним спрощенням, у зв'язку з чим меблеве мистецтво стало досить примітивним. Декоративними елементами для меблів були ковані накладки, ряди цвяхів з кованого заліза, кольорові розписні орнаменти. Мотиви переносяться з архітектурних форм без збереження класичних пропорцій. Елементи форм використовуються вільно, хаотично, з різноманітними рослинними мотивами, із зображенням фігур людей і тварин.

Готичний стиль (або готика), виник у Франції і панував у мистецтві від 1200 до 1525 р., але не одразу здобув визнання. Одночасно готика з'явилася в Бельгії та Швейцарії, а в Німеччині – в XIII ст. і досягла повного розквіту в XIV – XV ст. До Італії готика проникла значно пізніше і розповсюдилася завдяки домініканським монастирям [1, с.72].

Спочатку зміна стилів позначилася в архітектурних формах. Громіздкі, похмурі, схожі на замки романські церкви поступаються місцем динамічним, яскравим і різноманітним готичним будівлям, дахи яких спрямовані вгору, ніби списи (рис.3).

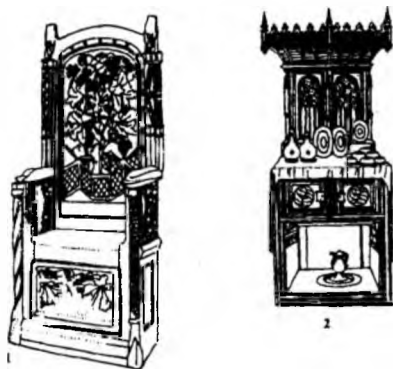

Рис. 3. Французькі готичні меблі
1.Крісло з нижньою частиною у формі скрині.
2.Буфет, висока готика.

І хоч предмети обстановки ще дуже важкі й незграбні, вони схожі на будівлі церков і замків. Для виготовлення меблів цього стилю, використовували деревину дуба, горіха, ялини, сосни й кедра оздоблювали їх геометрично точними орнаментами, що суперечить самій фактурі дерева.

Виникнення готики – важливий етап в історії розвитку меблевих стилів, коли було створено багато нових типів меблів, відновлено античну технологію меблевого мистецтва, вдосконалено оригінальну форму виразу геометричної орнаментики.

Ренесанс (Відродження) виник в XIV ст. в Італії, на базі античної культурної спадщини, внаслідок бурхливого розвитку мистецтва, коли гуманістичний світогляд завдає рішучого удару тогочасній панівній ідеології. Ця епоха дала світу цілий ряд видатних вчених, винахідників, мислителів, художників, діяльність яких сприяла розгортанню колосальної за масштабами духовної революції. Ці часто універсально обдаровані люди всіма силами боролися за торжество нового світу, нових ідей. Тому Відродження не просто означало зміну художніх смаків, було не просто духовним, культурним явищем, а принесло глибокі зміни, що охопили всі напрямки життя.

У творіннях культури Відродження аскетизм і містика середньовіччя витісняються почуттям радості життя, задоволенням земним буттям.

Формоутворення носить вже раціональний планомірний характер: предмети зароджуються спочатку на папері у вигляді проектів і тільки потім виконуються на матеріалі [1, с. 88].

Меблі цієї епохи характеризуються чіткою формою, ясною будовою й широким використанням в оформленні архітектурних елементів (рис.4).

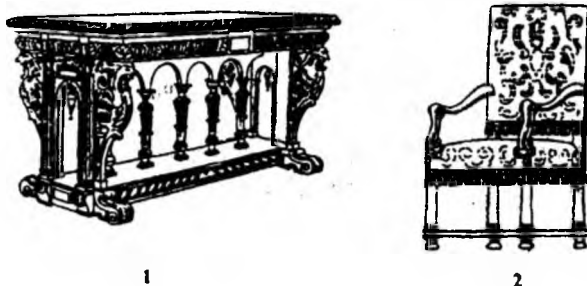

Рис. 4. Французький Ренесанс:
1 Різновид стола. 2. М'яке крісло оздоблене бахромою.

Столярна справа в цей період досягає високого художнього рівня. Майстер-столяр повинен був відмінно відчувати форму, конструкцію, добре малювати й бути підготовленим технічно.

Кольорова гама ренесансних меблів відрізняється стриманістю. Майстри-малярі, як правило, прагнуть обіграти природній колір і текстуру деревини, яку покривають тонким шаром воску.

Мистецтво Відродження розповсюдилось і в інших країнах Європи. Створюються яскраво виражені італійський, французький, нідерландський стилі.

Бароко, як і Ренесанс, виникло в Італії в XVI ст. і було його продовженням.

У виробках визначних майстрів Італії пізнього Відродження вперше з'являються архітектурні форми, які засвідчують появу нового стилю. Італійське бароко служило крупній феодальній знаті, на замовлення якої художники створювали пишні, багаті інтер'єри, розробляли основні елементи барочної орнаментики, що розповсюджувалась завдяки малюнкам взірцевих предметів меблів відомих італійських митців. Це впливало на формування стилю бароко у Франції та інших країнах Європи.

В епоху бароко в усіх країнах архітектурні форми в меблях застосовують без особливої послідовності. Прагнення до вільного формоутворення часто призводить до хаосу, зневажливого ставлення до специфіки деревини як матеріалу [1, с. 110].

Замість плавних кругів і напівкругів з'являються мотиви складних динамічних овалів, спіралей, випуклі й увігнуті елементи (рис.5)

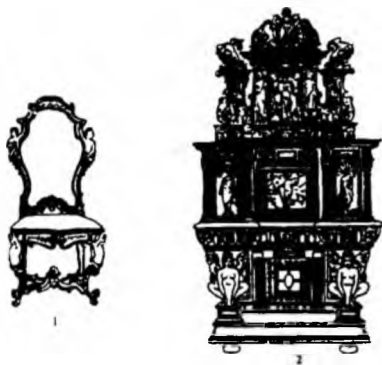

Рис. 5. Італійське бароко:

1. Стілець 17 ст.

2. Шафа з дуже розвинутими архітектурними формами.

У каркасних меблях (стілець, крісло, диван) замість прямолінійних застосовують криволінійні форми. Меблі стають більш легкими й домашньому затишними. Характерною новинкою стилю є увігнуті ніжки, які виготовлялися в Європі ціле століття. З'являються так звані "гарнітури" або "комплекти", які складаються з кількох предметів обстановки, що гармонують між собою [1, с. 112].

Бароко змінює стиль регентства, що є перехідним від пишності бароко до скромного рококо, хоч стиль рококо теж є стилем мистецтва двора й аристократії (рис.6). Проте прикладне мистецтво стилю рококо в різних країнах Європи мало свої особливості. Так, багаті й величні меблі Франції, при всій пишності форм і оздоблення, зберігають риси тонкого благородства. Німецькі меблі в основному покривають лаком,

австрійські – забарвлюють в коричневий тон. Англійські меблі характерні китайськими й готичними елементами. Голандські меблі відрізняються простотою й лаконічністю форм. Датські взірці меблів стилю рококо мають елементи голандських і англійських меблів цього ж стилю.

Для виготовлення меблів стилю рококо широко застосовується червоне дерево, від чого й пішла назва столяр-червонодеревник. В меблях стилю рококо ще широко застосовують різьбу, інтарсію та накладні оздоблювальні елементи.

Класицизм кінця XVIII ст. прийшов на зміну стилю рококо, який не міг довго протриматись зі своєю надмірною декоративністю.

При збереженні художніх традицій античного світу, класицизм приніс із собою в інтер'єр прості, строгі форми, витонченість деталей [1, с.144]. У формах предметів тепер починає переважати ясність і гармонійність пропорцій, спокійна рівновага їх частин. У класичних меблях знову підкреслюється конструктивний принцип, при чому цій меті служить і декор, лінії якого акуратно повторюють обриси предмета. Для оздоблення меблів знову широко застосовують набори маркетрі в поєднанні з різьбою або тонко карбованими бронзовими накладками з позолотою. В орнаменті переважають античні мотиви. Для цього часто використовують кольорові лаки, особливо зелений, в поєднанні з легкою позолотою окремих деталей.

Рис. 6. Французьке рококо.
1. М'яке крісло обшите
гобеленом.
2. Комод (скриня).

Законодавцем в архітектурі й декоративно-ужитковому мистецтві класицизму була Англія. XVIII століття стало великим століттям в історії англійських художніх меблів.

Основними творцями декоративно-ужиткового мистецтва цього періоду Чіппендейл, Адам, Хеплуайт, Шератон [1, с.152]. Проте англійське декоративно-ужиткове мистецтво ні за пишністю, ні за якістю виконання не могло зрівнятися з французьким, яке на той час домінувало в усій Європі (рис.7).

Рис. 7. Французький класицизм:
1. Секретер.
2. М'який стілець.

Стиль Директорії з'являється в період класицизму (Людовіка XVI), однак він не змінює суттєво класицизм, а лише надає виробам більшої простоти і строгості. Окремі меблеві майстри прагнуть до попередніх м'яких форм, інші – до нових, що відповідають строго підкресленому новому стилю. І хоч період Директорії тривав всього чотири роки (1795 - 1799), його однойменний стильовий етап охоплює не тільки кінець XVIII, але й початок XIX століття.

Ампір (в перекладі з французької – імперія) є завершальним стилем класицистичного напрямку (друга половина XVIII ст.).

Він виник не внаслідок вільного природного розвитку художніх тенденцій, а створений штучно. Найвищий його розвиток припадає на десятиліття між 1804 (коронація Наполеона) і 1813 р. Перший імператор Франції прагнув оточити себе пишністю й блиском, які колись оточували римських імператорів. Зі стилем ампір мистецтво знову стає масштабним, монументальним [1, с.162] (рис.8).

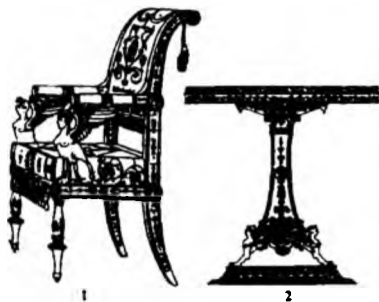

Рис. 8. Французькі меблі
стилю Ампір:

1. М'яке крісло.
2. Круглий столик на одній опорі.

Видатним художником цієї епохи був живописець Луї Давид, який працював в стилі класицизму. Він прославився і своїми взірцями меблів, що справили великий вплив на меблеве мистецтво багатьох країн.

Цікаві відомості про художню обробку деревини трапляються в Київському й Галицько-Волинському літописах, які свідчать, що декоративно-ужиткове мистецтво застосовувалося не лише в меблевих виробках, але й в побутових речах різного призначення (дерев'яних будівлях, вазах, санях, брамах, огорожах та ін.).

Художня обробка деревини – найдавніший вид художньої творчості українського народу [2, с.473]. Особливе місце вона займає в західному регіоні України, зокрема різьба по дереву. Кожен вид художньої обробки деревини в кожному регіоні мав свої особливості (гуцульська різьба, яворівська різьба, полтавська різьба) [4, с.25].

Історія стилів меблів засвідчує послідовність розвитку художньої обробки деревини не окремими її елементами (різьба, мозаїка, точіння, випалювання та ін.), а в повному масштабі. Тому в сучасних меблях не можна відділяти функцію від декору, а треба виконувати їх в комплексі. Отже, недоцільно окремо проводити спеціалізацію по виготовленню меблів як функції, окремо різьби як декору. Ця спеціалізація має проходити під єдиною назвою “Художня обробка деревини”, яка охоплює всі операції технологічного процесу художньої обробки деревини, й виділятися окремою дисципліною в навчальному плані в спеціалізованих навчальних закладах України художнього профілю.

На нашу думку, слід розробити навчальні плани й програми з предмету “Художня обробка деревини” для навчальних закладів різних рівнів, створити творчі колективи для написання підручників з цієї дисципліни. Це сприятиме організації багаторівневої підготовки спеціалістів (школа, училище, коледж, університет), досягненню високого професійного рівня на завершальному етапі, виявленню здібної молоді для навчання у вищих навчальних закладах та розробці наукових досліджень у майбутньому.

1 Кес І Д. Стили мебели. – Будапешт, 1981. – 270 ст.

2. Історія української культури. – К.: Либідь, 1994. – 640 с.

3. Шумега С. Технологія виготовлення художніх меблів. – К.: Вища шк., 1994. – 284 с.

4. Лащук Ю. Народне мистецтво українського Полісся. – Львів: Каменярь, 1992. – 86 ст.

Stanislav Shumega

ORNAMENTAL FURNITURE: GLOBAL TREND AND NATIONAL STYLES

This article traces the origin and development of ornamental furniture production in the global and national contexts. The paper examines a variety of styles practiced in this art and describes the materials used for the furniture production. The author also advances the suggestions concerning the improvement of the teaching process in the given area at different education levels.